

Retningslinjer for praktisering av gratisprinsippet i videregående opplæring i Trøndelag fylkeskommune

Direktør for kompetanse 1/8-2024. Oppdatert etter opplæringslov 2024.

1. Generelt om gratisprinsippet i videregående opplæring

Skolen skal være en inkluderende skole der alle kan delta på lik linje uavhengig av personlig økonomisk bakgrunn.

Opplæringsloven § 5-8 sier følgende:

Gratis videregående opplæring

Den videregående opplæringa skal vere gratis. Fylkeskommunen kan likevel krevje at elevar og dei som har læretid i bedrift, dekkjer utgifter til individuelt utstyr som opplæringa til vanleg gjer det nødvendig å ha.

Departementet kan gi forskrift om at elevar skal halde seg med læremiddel og digitalt utstyr.

2. Gratisprinsippet og utstyr/ materiale til opplæringen

Fylkeskommunen kan kreve at elever og de som har læretid i bedrift holder seg med individuelt utstyr som opplæringen vanligvis gjør det nødvendig å ha. Det siktes her til blant annet kokkekniver, enklere verneutstyr, avanserte kalkulatorer, kladdebøker, skrivemateriell og nødvendig påkledning i yrkesfag.

Kostnader til individuelt utstyr er altså unntatt fra hovedregelen om rett til gratis videregående opplæring. Det er imidlertid opprettet et ikke-behovsprøvd stipend gjennom Lånekassen som skal bidra til å dekke utgifter elevene har til læremidler og nødvendig individuelt utstyr som ikke dekkes av fylkeskommunen.

Fylkeskommunen må dekke kostbart verneutstyr dersom slikt utstyr er nødvendig i opplæringen på grunn av helse og trygghet. Dette gjelder også utstyr som elevene vil ha bruk for i bare en liten del av opplæringen.

Nødvendige trykte og digitale læremidler og digitalt utstyr har fylkeskommunen ansvar for å holde elevene med.

PC-ordningen i Trøndelag fylkeskommune er finansiert slik at gratisprinsippet for opplæring i videregående skole overholdes.

Elever skal ikke betale for deltakelse på aktiviteter og skoleturer som blir gjennomført som en del av opplæringen.

3. Gratisprinsippet ved studieturer og ekskursjoner

Skoleturer kan omfatte alt fra biologiekskursjoner og teaterbesøk i nærområdet til studieturer til resten av landet og faglig relevante utenlandsreiser.

Både lærere og elever ønsker å bruke studieturer og ekskursjoner som en stimulerende og motiverende læringsarena. Gratisprinsippet vil imidlertid i praksis legge sterke begrensninger på slike muligheter.

Utdanningsdirektoratet presiserer at skolen ikke kan ta initiativ til aktiviteter som krever egen- eller foreldrebetaling. Dersom skolen ser seg i stand til å dekke utgiftene over eget budsjett vil det selvsagt ikke ligge noen begrensninger i å gjennomføre studieturer/ekskursjoner, med de kravene som også ligger om forsvarlig faglig/pedagogisk innhold.

Opplæringsloven er ikke til hinder for at skoleturer og andre kostnadskrevennde aktiviteter finansieres av andre enn skoleeier/skolen. Etter eget initiativ fra elever/foreldre kan det arrangeres f.eks. dugnader, loppemarked o.l. Dette må skje på frivillig basis. Eventuelle gaver må være frivillige og anonyme.

Lenke: [Gratisprinsippet i skolen | udir.no](https://www.udir.no/om-udir/utdanning-og-utvikling/utdanning-og-utvikling-til-2030/utdanning-og-utvikling-til-2030-2021-01-28)

Det er viktig at både lærere og elever får god kjennskap til de begrensningene som ligger i opplæringsloven. I dette ligger det også en føring om at skolene bør orientere elever og lærere om at det ikke igangsettes planlegging av slike turer før det kan vises til garantier om at reiser vil bli fullt ut finansiert for hele elevgruppen – også for elever hvor foreldre reserverer seg mot å gi frivillige bidrag – gjennom reelt frivillig innsats. Det må også presiseres at det ikke må øves press overfor elever/foreldre som av ulike grunner ikke ser seg i stand til å bidra økonomisk.

Retningslinjer for studieturer og ekskursjoner

1. Skolene må i forkant av hvert skoleår lage en mest mulig fullstendig plan for gjennomføring av ekskursjoner og skoleturer.
2. Det må ikke planlegges turer som pålegger elevene egenbetaling. Elevene skal ikke betale for reise, innkvartering eller inngangsbilletter til faglig relevante arrangement.
3. Alle turer i skolens regi er å oppfatte som opplæring og kan ikke gjøres frivillig. Turene må planlegges slik at alle elever har mulighet til å delta. Unntak kan gjelde ved egne opplegg for spesielle grupper av idrettsutøvere. For elever som av en eller annen grunn ikke kan delta på turer, skal det være et organisert opplæringstilbud på skolen.
4. Turer i skolens regi skal i utgangspunktet dekkes av den enkelte skole, eventuelt via ulike EU-ordninger eller andre program.
5. Dersom skolen ikke ser seg i stand til å dekke utgiftene, kan elever og foresatte gå sammen om finansiering ved frivillige gaver og dugnader. Gaver skal samles inn på en slik måte at givene er anonyme og slik at elever og foresatte ikke føler seg presset til å bidra.
6. Gavene skal ikke beløpsfestes. Eventuelle innsamlede midler og frivillige gaver må komme alle elevene til gode.
7. Det må ikke stilles krav om motytelser for eventuelle gaver.
8. Rektor har det fulle ansvaret for alle prosesser i forbindelse med ekskursjoner og skoleturer. Alle inntekter og utgifter i forbindelse med skoleturer skal synliggjøres i skolens regnskap.
9. Elever og lærere skal rutinemessig orienteres ved skolestart om hva gratisprinsippet innebærer.
10. Skolen skal ha egne prosedyrer for gjennomføring av kortere og lengre ekskursjoner.